

**SURXONDARYO VILOYATIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY
TADBIRKORLIKNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH:
GERMANIYANING “MITTELSTAND” MODELI TAJRIBASI ASOSIDA
QIYOSIY TAHLIL**

Terdu tayanch doktoranti Mamatkulova X.N.

mamatkulovaxurshida078@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada Surxondaryo viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanish holati Germaniyaning “Mittelstand” modeli bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida kichik biznes subyektlarining iqtisodiy o‘shish, bandlik va eksport salohiyatiga ta’siri o‘rganildi. Germaniya tajribasi asosida Surxondaryo viloyatida kichik biznes raqobatbardoshligini oshirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, raqobatbardoshlik, Mittelstand, innovatsiya, eksport, Surxondaryo viloyati, Germaniya.

Kirish

Jahon iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiy o‘shishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Kichik biznes sub’yektlari yangi ish o‘rinlarini yaratish, aholi daromadlarini oshirish va hududlar iqtisodiy rivojlanishini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Surxondaryo viloyati iqtisodiyotida ham kichik biznesning ulushi yuqori bo‘lib, hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, innovatsion faoliyatning sustligi, eksport salohiyatining cheklanganligi va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish darajasining pastligi kichik biznes sub’yektlarining raqobatbardoshligini cheklovchi omillar sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Mazkur muammolarni hal etishda Germaniyaning “Mittelstand” modeli tajribasini o‘rganish alohida ahamiyatga ega.

Adabiyotlar sharhi

“Mittelstand” tushunchasi Germaniyada kichik va o‘rta biznes korxonalarining iqtisodiyotdagi o‘rnini ifodalovchi model hisoblanadi. Institut für Mittelstandsforschung Bonn ma'lumotlariga ko‘ra, Germaniyada kichik va o‘rta korxonalar barcha korxonalarning 99 foizdan ortig‘ini tashkil etadi.

M. Porterning raqobat ustunligi nazariyasiga ko'ra, korxonalarning raqobatbardoshligi innovatsiyalar, boshqaruv sifati va bozor strategiyasiga bog'liq. Shumpeter esa iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida innovatsion faoliyatni ko'rsatadi.

Mahalliy olimlardan A. Vahobov, Q. Abdurahmonov va boshqa iqtisodchilar tadqiqotlarida kichik biznesning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni keng yoritilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda statistik tahlil, qiyosiy tahlil va iqtisodiy-mantiqiy yondashuvlardan foydalanildi. Germaniya va Surxondaryo viloyatining kichik biznes ko'rsatkichlari taqqoslandi.

Natijalar va muhokama

Germaniya iqtisodiyotining asosini "Mittelstand" korxonalari tashkil qiladi. Ushbu korxonalar uzoq muddatli strategiya, innovatsiyalar va eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish bilan ajralib turadi. "Mittelstand" atamasi Germaniyada qonun bilan aniq belgilangan kategoriya emas, balki iqtisodiyot va siyosatshunoslikda qo'llaniladigan tushunchadir.

Bonn shahridagi **Kichik va o'rta biznes tadqiqotlari instituti (IfM Bonn)** ta'rifiga ko'ra, **Mittelstand** deganda korxona ulushlarining kamida 50 fozi ikki nafargacha bo'lgan jismoniy shaxslar yoki ularning oilalariga tegishli bo'lgan va ayni paytda korxona boshqaruvida faol ishtirok etadigan kompaniyalar tushuniladi. Ushbu ta'rif oilaviy korxonalar, mulkdorlar tomonidan boshqariladigan va oilaviy boshqaruvga ega korxonalarni qamrab oladi.

Statistik maqsadlarda esa, hatto **500 nafardan ortiq xodimga ega yoki yillik aylanmasi 50 million yevrodan yuqori bo'lgan korxonalar ham**, agar ular mustaqil va mulkdorlar tomonidan boshqariladigan (odatda oilaviy boshqaruvga ega hamda kapital bozori ta'siri ustun bo'lmagan) bo'lsa, Mittelstand tarkibiga kiritiladi.

Biroq, yirik konsernlarning sho'ba korxonalari kabi qaram **kichik va o'rta korxonalar (KO'Klar)** Mittelstand tarkibiga kirmaydi.

Qisqacha aytganda, Germaniyada *Mittelstand* — bu faqat korxona hajmi bilan emas, balki uning **mustaqilligi, mulkchilik tuzilmasi va boshqaruv usuli** bilan tavsiflanadigan, asosan oilaviy va mulkdorlar tomonidan boshqariladigan biznes subyektlaridir¹.

Germaniya va Surxondaryo viloyatining qiyosiy tahlili²

Ko'rsatkich	Germaniya (Mittelstand)	Surxondaryo viloyati
Kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'rni	Korxonalarning 99,2% ini tashkil etadi	Viloyat iqtisodiyotida muhim ulushga ega

¹ Institut für Mittelstandsforschung Bonn. *Macro-economic significance of SMEs in Germany*.

² Manba: Muallif tomonidan 1, 2, 6 va 7-manbalar asosida tuzildi

Eksportdagi ishtiroki	Eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish ustun	Eksport faoliyati rivojlanib bormoqda
Innovatsion faoliyat	R&D va texnologik yangilanishlarga katta investitsiyalar kiritiladi	Innovatsion loyihalar soni cheklangan
Moliyalashtirish tizimi	KfW va boshqa rivojlanish institutlari orqali qo'llab-quvvatlanadi	Tijorat banklari va davlat dasturlari orqali moliyalashtiriladi
Kadrlar tayyorlash	Dual ta'lim tizimi keng joriy etilgan	Kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlik rivojlanmoqda
Klasterlash va kooperatsiya	Sanoat klasterlari va tarmoq kooperatsiyasi yuqori darajada rivojlangan	Ayrim tarmoqlarda klasterlash shakllanmoqda
Ilmiy markazlar bilan hamkorlik	Universitet–biznes integratsiyasi kuchli	Hamkorlik mavjud, biroq salohiyat to'liq ishga solinmagan

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Germaniyada kichik biznes korxonalarining muvaffaqiyat omillari quyidagilardan iborat:

- innovatsion faoliyatning yuqori darajasi;
- ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasi;
- kasbiy ta'lim tizimining rivojlanganligi;
- eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish;
- davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlash.

Surxondaryo viloyatida esa kichik biznesning asosiy qismi savdo va xizmat ko'rsatish sohasida faoliyat yuritmoqda. Ishlab chiqarish va innovatsion korxonalar ulushi nisbatan past.

Taklif va tavsiyalar

Germaniya tajribasi asosida Surxondaryo viloyatida kichik biznes raqobatbardoshligini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Innovatsion klasterlar faoliyatini kengaytirish.
2. Kichik biznes subyektlarining eksport faoliyatini rag'batlantirish.
3. Universitet va korxonalar hamkorligini kuchaytirish.
4. Imtiyozli kreditlash mexanizmlarini takomillashtirish.

5. Kasbiy ta'lim tizimini ishlab chiqarish ehtiyojlariga moslashtirish.
6. Raqamli texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish.

Xulosa

Tadqiqot natijalari Germaniyaning “Mittelstand” modeli kichik biznesni rivojlantirishda samarali mexanizm ekanligini ko‘rsatdi. Surxondaryo viloyatida ushbu tajribaning ayrim elementlarini joriy etish hududdagi kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirish, eksport salohiyatini kuchaytirish va yangi ish o‘rinlari yaratishga xizmat qiladi. Natijada hududning barqaror iqtisodiy rivojlanishi ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Porter M. E. Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990.
2. Schumpeter J. A. The Theory of Economic Development. – Harvard University Press, 1934.
3. Vahobov A., Xajibakiev Sh., Ishonqulov N. Iqtisodiy tahlil. – Toshkent: Iqtisod-Moliya.
4. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti. – Toshkent.
5. Institut für Mittelstandsforschung Bonn. Macro-economic significance of SMEs in Germany.
6. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari.
7. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari.